

**ROL VAN HET PROVINCIEBESTUUR IN
HET DAGELIJKS LEVEN VAN DE LIM-
BURGSE BEVOLKING TIJDENS WO II**

LUC VANDEWEYER

Aline Thomas, Dirk Luyten & Nico
Wouters, Provinciebestuur Limburg
tijdens de Tweede Wereldoorlog
De Deputatie van de Provincieraad van
Limburg, 2023, 207 pp., ill.,
ISBN 9789074605878.

Het provinciebestuur van Limburg publiceerde een stevig boek over zijn eigen verleden. De bedoeling daarvan is des te duidelijker dankzij de ondertitel: “Een verkennend onderzoek naar de rol van het provinciebestuur in het dagelijkse leven

van de Limburgse bevolking onder de Duitse bezetting (1940-1945)”. De opdracht kwam van de Afdeling Erfgoed van het provinciebestuur. Het Rijksarchief/Cegesoma kreeg het onderzoek en schrijfwerk op zijn bord. Aline Thomas zorgde daarbij tevens voor een

opwaardering van de reeds aanwezige inventarisatie van het provincie-archief. Voor het schrijfwerk aan onderhavig boek hielden ook Dirk Luyten en Nico Wouters elk een pen in de hand.

Het provinciale archief is tot dusver maar al te vaak onderbelicht gebleven als bron. In Limburg wordt nochtans meer dan vijf kilometer 'historisch' archief bewaard en – zoals de vroegere archiefverantwoordelijke Robert Nouwen terecht schreef – is het een ware "goudmijn" voor onderzoekers. Het provinciale bestuursniveau was nu eenmaal bijzonder belangrijk in het verleden, veel belangrijker dan heden ten dage. Dat weerspiegelt zich in de inhoudelijke waarde van de dossiers en in de veelzijdigheid van de behandelde onderwerpen. Tijdens de oorlogsperiode(s) nam het belang van dit bestuursniveau opnieuw fors toe en dat wordt in dit boek overtuigend aangetoond.

De belangstelling voor deze oorlogsperiode is niet nieuw in Limburg. In oktober 1994 werd er in het toenmalige Limburgs Universitair Centrum te Hasselt een colloquium betreffende de provincie tijdens de Tweede Wereldoorlog georganiseerd. Het Vlaams-nationalisme kwam toen uitdrukkelijk aan bod. De uiteenzettingen werden gepubliceerd in: *Het Oude Land van Loon. Jaarboek van de Federatie der Geschied- en Oudheidkundige kringen van Limburg*, jaargang 1995. Wie het tijdschrift *Limburg – Het Oude Land van Loon* systematisch onderzoekt, zal trouwens merken hoe belangrijk het provinciale bestuursniveau wel was voor vroegere generaties.

In onderhavig boek wordt de machtsgreep van de Vlaams-nationalisten uit de doeken gedaan. En tevens wat voor kwalijke gevolgen dat had en daarbij wordt het woord "burgeroorlog" gebruikt; weliswaar met een vraagteken. Het Vlaams-Nationaal Verbond

kende in de jaren dertig een steile opgang maar er volgde al snel een electorale neergang. Na de Duitse invasie greep deze partij zo snel als mogelijk de macht op het provinciale bestuursniveau. Boegbeeld Gerard Romsée werd al vrij snel – op 2 april 1941 – tot secretaris-generaal van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid benoemd. Daardoor werd de machtsgreep in Limburg vanuit de hoofdstad stevig ondersteund. Limburg was in VNV-ogen erg belangrijk. De ontwikkeling van de steenkoolmijnen had de Vlaamsgezinden al vele jaren zorgen gebaard omdat ze de mijndirecties niet vertrouwden en omdat ze vreesden dat de immigratie van francofoon kaderpersoneel en niet-Vlaams werkvolk tot zodanige populatieverschuivingen konden leiden dat het Vlaamse karakter van de provincie bedreigd werd. Daar werd het katholieke geloof aan gekoppeld. Theo Brouns liet zich dienaangaande opmerken door zijn artikels tegen de aanwezigheid van Joodse handelaren in de steenkoolregio. Ook de migratie was al onderwerp van een colloquium in 1997, in het Limburgs Universitair Centrum te Hasselt.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was er al eens een poging geweest van 'activistische' Vlamingen om de macht in de provincie naar zich toe te trekken dankzij steun van de toenmalige Duitse bezetter. Maar in 1940 en volgende jaren was het aantal potentiële medewerkers numeriek heel wat groter en was de totalitaire nationaalsocialistische ideologie een extra motivatie. De provincie was in Duitse ogen ook veel belangrijker dankzij de aanwezigheid van de steenkoolmijnen want die leverden energie. En die was broodnodig.

Ook tijdens deze bezetting was de impact van het provinciale bestuursniveau weer groter geworden omdat voedselvoorziening en hulverlening aan de burgerbevolking in geval van bombardementen aan de

provincie werden toegewezen. Vandaar dat dit boek bijzonder veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van de provinciale administratie en aan de organisatie Winterhulp en de zogenaamde “*Passieve Luchtbescherming*”. Het werkveld werd dus heel sterk uitgebreid en de impact op de bevolking werd des te groter. Het bleek zelfs mogelijk om op basis van dit archief het arbeidskamp voor Joodse dwangarbeiders in Overpelt indringend te beschrijven.

Wie deze uiteenzettingen leest, zal zich afvragen wat het provinciaal archief nog meer te bieden heeft. Dat is zeker zo voor de geschiedenis van de toenmalige gemeenten. De opgewaardeerde inventaris is behoorlijk gedetailleerd en dat maakt zoekwerk een stuk gemakkelijker. Het komt erop aan gedetailleerde vragen voor te leggen aan de archiefdienst via de website. Denk er dan aan dat niet alleen de tijd van de bezetting nadrukkelijk aanwezig is in de dossiers maar al evenzeer de aanloop tot de oorlog en tevens de jaren vanaf de bevrijding. De rantsoenering werd immers pas na meerdere jaren opgeheven. We vinden bijvoorbeeld ook rijkswachtverslagen in verband met “*wilde repressie*” na de bevrijding. En heel wat dossiers over oproer en stakingen in de steenkoolmijnen.

De basis voor dit boek is duidelijk het ‘ambtelijke’ archief dat de provinciale administratie heeft geproduceerd. Maar wat met de VNV-collaborateurs aan de top zoals gouverneur Jozef Lysens, zijn rechterhand Theo Brouns en hun naaste medewerkers? Er zijn in dit boek en in de inventaris geen aanduidingen betreffende het in beslag genomen archief van de topcollaborateurs door het krijgsauditoraat na de intocht van de geallieerde troepen. In de memoires van Lambert Swerts staat te lezen dat Brouns hem op 25 augustus 1944 opdracht gaf om alle

belangrijke documenten te verbranden. Twee weken na deze opdracht reden de Amerikaanse tanks Hasselt binnen. Het zou interessant zijn om te zien wat er desalniettemin toch nog aan documenten kon ingezet worden in de strafonderzoeken. Waar is het deze collaborateurs gelukt om hiaten te branden in het archief waar ze in die laatste weken nog rechtstreeks greep op hadden.

Gedeputeerde van Erfgoed en Toerisme Igor Philtjens duidt in zijn ‘woord vooraf’ aan dat dit boek en deze provinciale archieven voeding kunnen geven aan een verdere doorlichting van het oorlogsverleden op lokaal vlak. Maar hoe is de situatie op het vlak van archieftoegankelijkheid en -beschrijving op het niveau van de huidige gemeentebesturen?